

ТЕРМІНОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2

Ю. В. Бугаєвська

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА НОМЕНКЛАТУРИ У ФАХОВОМУ МОВЛЕННІ

У статті пропонуються методи й форми роботи під час занять з «Української мови (за професійним спрямуванням)» зі студентами економічних спеціальностей з метою ефективного формування мовнокомунікативної компетентності і термінологічної грамотності майбутніх фахівців.

Ключові слова: мовна комунікація, компетентність, термінологія, економічна галузь, майбутні фахівці.

Бугаевская Ю. В. Функционирование экономической терминологии и номенклатуры в профессиональной речи. *В статье предлагаются методы и формы работы во время занятий по «Украинскому языку (профессиональной направленности)» со студентами экономических специальностей с целью эффективного формирования речевой коммуникативной компетентности и терминологической грамотности будущих специалистов.*

Ключевые слова: речевая коммуникация, компетентность, терминология, экономическая отрасль, будущие специалисты.

Bugaievska Ju.V. The functioning of economic terminology and nomenclature in professional language. *The article proposes methods and forms of working with students of economic specialities aimed at effective formation of their linguistic communicative competence and terminological literacy.*

Until now there is no technique for developing professional language skills of future specialists in the field of economy. Therefore there is a need in the systematic studying of the state of motives providing for a sufficient level of professional terminological competence.

The aim of the article is to identify individual aspects and ways of forming linguistic and communicative competence of future specialists in the field of economy and scientific communication as a component of professional activity, improving their language skills of professional communication. For achieving the specified objective the following tasks should be performed: to formulate methods and forms of mastering terminology in the volume required for professional activity; determine the ways of the most productive formation of modern economic terms; study the philological basis for solving the problem of their translation. The presented forms and methods of working with students prove that it is quite possible to master linguistic and communicative competences, namely, to acquire terminology of economic specialities required for professional activity. Creation of complex of drilling exercises and communication tasks for students aimed at effective acquisition of terminological lexicon of economics is required.

Keywords: *linguistic communication, competence, terminology, economic sector, future specialists.*

У зв'язку із завданнями вдосконалення процесу навчання у ВНЗ методом розгляду стає управлінська діяльність викладача, спрямована на оптимальну організацію навчального процесу. В основі управління процесом

навчання теоретичних дисциплін повинна бути організація самостійної роботи студента з понятійним апаратом певної галузі знань. Оволодіти наукою, науковою галуззю, науковою дисципліною — означає опанувати її термінологію. Для цього студенти повинні засвоїти обсяг і зміст наукових понять, що позначаються термінами, мати уявлення про наукову поняттєву систему в цілому як таку, що відображає внутрішньотермінологічні зв'язки й відносини. У зв'язку із цим завдання вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (УМЗПС) — це формування умінь і навичок щодо визначення обсягу наукових понять, виражених термінами, та їхнього місця в системі наукових понять конкретної предметної, зокрема економічної, галузі.

Різні аспекти професійного спрямування вивчення мови в гуманітарних вищих навчальних закладах висвітлені у працях В. Дубічинського, І. Лернера, Я. Януш та ін. Поняття мовнокомунікативної компетентності студентів-досліджувалося науковцями О. Криловою, А. Марковою, Н. Хомським та ін. Окремі прийоми та види робіт із засвоєння студентами професійної термінології пропонувалися В. Михайлюк, Н. Тоцькою та ін. Але досі не існує системної технології розвитку професійного мовлення майбутніх фахівців економічного профілю, ця проблема не була предметом усебічного висвітлення.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що існує необхідність системного вивчення педагогами стану мотивів, пов'язаних із процесами формування мовної культури та забезпечення достатнього рівня професійної термінологічної компетенції студентів-економістів за період навчання у ВНЗ.

Метою статті є визначення окремих аспектів і шляхів формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічної галузі та їхньої наукової комунікації як складника фахової діяльності, удосконалення мовленнєвих навичок професійного спілкування. Передбачається виконання таких завдань: сформулювати методи й форми засвоєння й оволодіння термінологією в необхідному для професійної діяльності обсязі; визначити способи продуктивного творення сучасних економічних термінів.

Для успішного формування професійної мовнокомунікативної компетентності студентів ВНЗ економічного профілю необхідне проектування їхньої діяльності, системна технологія навчання мови. Під час занять з УМЗПС вони повинні навчитися добре орієнтуватися в термінології свого фаху, користуватися довідковою літературою та словниками, розрізняти риси та мовні засоби офіційно-ділового й наукового стилів. Комунікативні вміння й навички формуються завдяки самостійності у виконанні завдань, наближенню їх до реальних ситуацій професійної діяльності та спілкування.

Від сучасних фахівців економічної галузі вимагаються вміння вести ділову документацію, отримувати службову інформацію, читати фахову літературу з метою поповнення професійних знань, виступати на презентаціях чи конференціях, брати участь у дискусіях професійного спрямування, вести службові бесіди українською мовою, тобто висувуються вимоги високої

фахової мовної компетентності як одного зі складників культури особистості. Багатий термінологічний запас – це наочне підтвердження сформованості фахової термінологічної компетенції [2; 3; 6 та ін.].

Завданнями на розширення словникового запасу може бути виписування з тексту термінів, номенів, неологізмів, професіоналізмів; пояснення значення паронімів та омонімів; добір до поданих слів синонімів й антонімів, а також фразеологізмів. Приклади подібних вправ:

1. Підкресліть у пропонованому переліку терміни, непритаманні економічній галузі: *нормативний метод розподілу, незмінний тиск, ф'ючерсний контракт, регулярність постачань, кадастр, рентабельність, властивості речовини, процес зміни маси*.

2. Випишіть у три колонки прості, складні та складені терміни: прості – *вальвація, бюлетень, купон, кредит, інтервенція*; складні – *фірма-продуцент, цінозбереження, суперкарго, карт-блани, ролл-овер-кредити*; складені – *трастові операції, метод єдиної ціни, контракт про кредит*.

3. Замініть професійні вислови термінами економічної галузі: *чорна п'ятниця, перепакування, обрізок, ножиці цін, позбавлений важеля*. Напр.: *чорна п'ятниця* – різке падіння кон'юнктури на фінансових ринках, *ножиці цін* – розрив між цінами на продаж і купівлю.

Основним способом утворення термінів у сфері термінології економіки є лексичний спосіб, що полягає в запозиченні іншомовних термінів, використанні інтернаціональних елементів і створенні кальок. Іншомовні запозичення в галузі економічної термінології складають численну групу, що являє собою відкритий ряд, який поповнюється з різних мов, найчастіше з англійської – авторитетного джерела оригінальної економічної термінології [1: 14-19].

Перед тим, як починати аналізувати економічні терміни, слід звернути увагу на необхідність перекладати не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови оригіналу, а безпосередньо сам зміст оригіналу. Для подолання цих труднощів доводиться використовувати різні перекладацькі прийоми.

В англійській економічній термінології система спеціальних понять вже склалася, і їй відповідає система знаків-термінів, за кожним з яких стоїть певне спеціальне поняття з усім набором властивих йому ознак (напр., *дилер* – від англ. *торговець, агент* – це *учасник бізнесу, що закуповує продукцію оптом і торгує нею вроздріб*, а також – *член фондової біржі, що діє від свого імені і за власний рахунок*). Труднощі перекладу англійських термінів українською мовою пов'язані з добором адекватного знака для позначення спеціального поняття, відсутністю в українській мові готових відповідників для висловлення засобами мови оригіналу. Переклад-калька (напр., *андеррайтинг, інкасо, брокер, інжиніринг, маклер, ресконтро* і т. ін.) не є ідентичним, бо в такому разі український термін-знак не відображає спеціального поняття, і тоді необхідний додатковий логіко-понятійний аналіз терміна, співвіднесення значка з поняттям, опис його ознак і його місця в системі спеціальних понять.

Логічний аналіз словникового визначення забезпечує повне розкриття змісту позначуваного наукового поняття. Необхідними умовами побудови

повного тексту словникової дефініції як засобу навчання й самонавчання є попереднє виявлення істотних ознак поняття, яке визначається. Логіко-пояснювальна схема є формою моделювання спеціальних знань, відображає логічні типи відносин між економічними поняттями, позначеними термінами цієї терміносистеми (родо-видові, синонімічні, однорідні і т.п.) [6].

Доцільним є розгляд номенклатури у сфері термінології економіки, оскільки фахівцям цієї галузі необхідно використовувати її для досягнення професійного взаєморозуміння (*індекс відносної величини цін, маркетинговий посередник, емісійні операції, корпоративний податок, конверсія валюти, лімітний курс, грошовий ринок, декларований капітал, комерційний кредит*).

Характеризуючи номени, дослідники відзначають, що це найбільш штучна й тому найбільш схильна до змін частина спеціальної лексики. У номенклатурі найбільш вірогідні різного роду заміни, зміни статусу назв або вихід назв з ужитку. До номена відносять особливий різновид термінів, що включають до свого складу власну назву (*закон Філіпса, індекс Пааше, рівність Рікардо, модель Портера-Лоулера, теорія добробуту Пігу* та ін.). Подібні номінації, представлені в термінологіях багатьох спеціальних галузей, у тому числі й економічної, отримали назву епонімічних термінів [2; 4; 5 та ін.].

У процесі функціонування економічний термін може мати додаткове вторинне значення, що закріплюється за неспеціальною сферою спілкування. Відбувається процес детермінологізації економічного терміна (напр., термін «*котирування*» – «*механізм визначення та/або фіксації ринкової ціни цінного папера*» – часто використовується у значенні *котируватися* – «*мати певну цінність, вагу, користуватися попитом*», тобто перенесення значення слова за подібністю. Як і будь-яка галузева лексика, економічна термінологія включає: загальнонаукові терміни (*модель*), що у спеціальній сфері, як правило, конкретизуються й стають складеними (*модель Фідлера ситуативна*); міжгалузеві терміни, що можуть використовуватися в декількох спеціальних сферах (*діапазон* – *діапазон цін* (економіка), *діапазон кольорового спектра* (фізика), *діапазон голосу* (музика)); вузькоспеціальні терміни, безпосередньо пов'язані з досліджуваною спеціальною сферою.

Організуючим початком для вузькоспеціальних термінів є наявність у кожній із терміносистем і в термінології як загальній сукупності спеціальних слів типових категорій понять, за якими розподіляється основний корпус термінів. Усередині галузевої термінології класифікація має неповторний характер, особливо якщо всередині термінологічних об'єднань, утворених на основі універсальних категорій понять, виленовувати тематичні групи.

Головною є методика навчання, обробка навчальних матеріалів відповідно до цієї методики, добірка словникових джерел, вибір стратегії роботи з лексикою, складання вправ на презентацію й тренінг термінологічних одиниць, визначення форм і методів контролю розуміння й запам'ятовування. З метою посилення внутрішньої мотивації як одного з ефективних чинників стимулювання до засвоєння фахових термінів треба застосовувати міжпредметну координацію з дисциплінами за спеціальністю й визначати коло тем і ситуацій, за якими слід добирати навчальний матеріал [1: 15-17].

Дидактичним матеріалом для навчання термінології, крім термінолексем і термінологічних словосполучень, слугують і тексти з фаху, оскільки вони забезпечують відпрацювання та закріплення певних термінологічних навичок, є зразками для створення власних зв'язних висловлювань. Подоланню труднощів у процесі розробки методики навчання студентів-економістів наукової термінології фаху сприяє дотримання лінгводидактичних умов формування лексичних навичок на термінологічній основі [3: 133-135].

Отже, наведені форми й методи роботи зі студентами доводять, що під час занять з УМЗПС можливо досягти ефективного оволодіння мовнокомунікативними компетенціями, зокрема засвоєння термінології економічних спеціальностей у необхідному для професійної діяльності обсязі. Перспективою подальших досліджень є створення комплексу тренувальних вправ, комунікативних і контрольних завдань для студентів з метою ефективного засвоєння термінологіки економічної галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Артемчук Л. М.** Інформаційно-аналітичні системи та технології у професійній підготовці студентів напряму менеджмент / Л. М. Артемчук // Педагогічний процес. Теорія і практика / зб. наукових праць. – №4. – К., 2008. – С.13-19. 2. **Козловська Л. С.** Культура мови. Усна наукова комунікація / Л. С. Козловська, С. І. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2011. – 170 с. 3. **Лейчик В. М.** Формирование современного языка экономики и его терминисистемы / В. М. Лейчик // Терминоведение. – Вып. 2-3. – М., 1995. – С. 133-135. 4. **Маслов Ю. С.** Введение в языкознание / Ю. С. Маслов. – М. : Высшая школа, 1987. – 113 с. 5. **Мацько Л. І.** Культура української фахової мови: навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К., 2007. – 360 с. 6. **Покровська О. А.** Українська термінологія ринкових відносин: Дис...канд.філол.наук: 10.02.01 / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х., 1995. – 207 с.

Бугаєвська Юлія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, вул. Ярослава Мудрого, буд. 25, м. Харків, 61002, Україна.

Тел. +38 050-08-16-808

E-mail: bugaevskaylia@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-9982-8526>

Buhajevska Julija Volodymyrivna – Candidate of Science in Pedagogics, Associate Professor, Ukrainian Studies Department, Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Yaroslava Mudroho Str., 25, 61002, Ukraine.